

Župna crkva sv. Jurja mučenika u Đurđevcu

Gesamtkunstwerk Stjepana Podhorskog

LEA LINARIĆ

Župna crkva sv. Jurja mučenika u Đurđevcu sagrađena je 1929. godine zaslugom župnika Nikole Medvedca i Jakova Novosela, a prema nacrtu zagrebačkog arhitekta Stjepana Podhorskog kao građevina centralna tlocrta oblika grčkog križa s kupolom na pandantivima na križištu. Budući da je zvonik podignut 1774. godine, bio u dobrom stanju, Podhorsky ga ne ruši nego ga prilagođuje stilu nove građevine. Zahvaljujući detaljnim zapisima kapelana, a kasnije i župnika Jakova Novosela u Spomenici župe, ali također i izvještavanju onodobnog tiska, možemo pratiti okolnosti i tijek gradnje crkve. U cijelom svom sakralnom opusu Podhorsky je tražio neku fiktivnu vezu s oblicima starohrvatske arhitekture, dolazeći uvijek u doticaj s bizantskim koncepcijama pa to njegovo nastojanje kasnije dobiva ime vero Croatica. Taj stil primjenjivao je na svim crkvama koje je izgradio, a osnovnu razliku među njima predstavljat će samo mjerilo. Pročelja su rastvorena jednostavnim polukružnim ili pravokutnim prozorskim otvorima, a bočni prostori s tri visoka uska polukružna prozora i sustavom lezena i lukova. U interijeru Crkve sve-tog Jurja mučenika u Đurđevcu također pozornost pridaje detaljima pa je, među ostalim, prema njego-vim nacrtima izrađeno svetište, glavni oltar te izuzetno kvalitetni vitraji u art deco stilu stakloslikara Ivana Marinkovića. Nakon mnogih intervencija, tijekom vremena originalna ideja Stjepana Podhorskog polako gubi svoju izvornost.

Ključne riječi: Župna crkva svetog Jurja mučenika u Đurđevcu, Stjepan Podhorsky, vero Croatica, Vatroslav Brezak, Ivan Marinković, Jakov Novosel

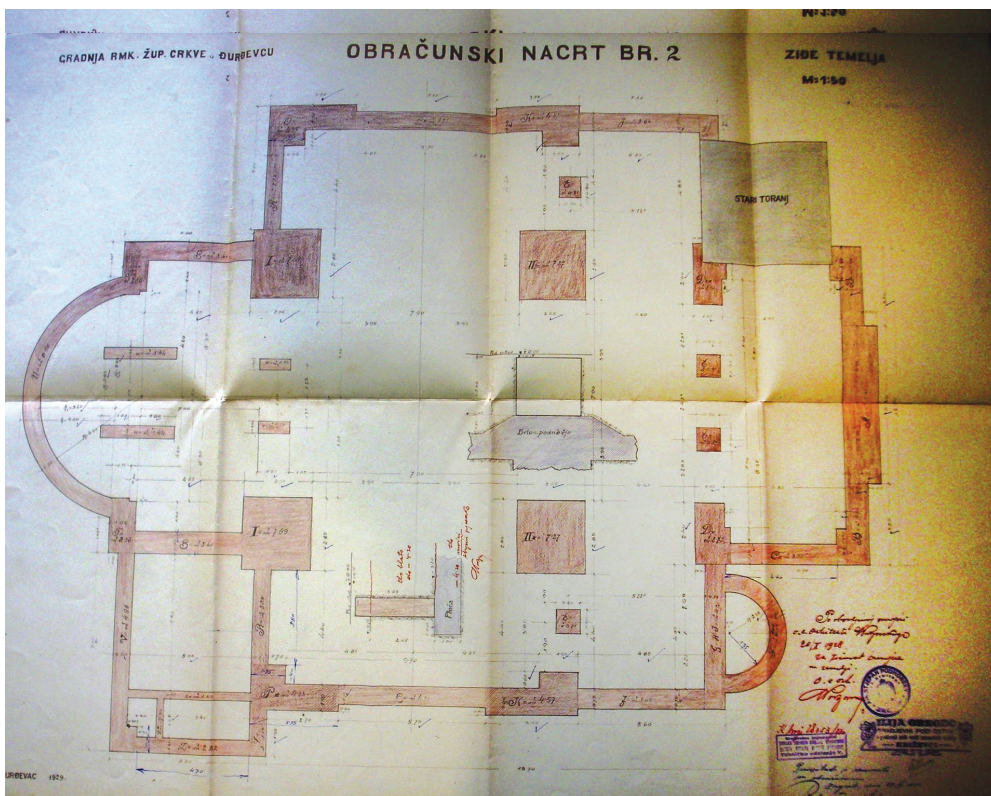
1. Uvod

Župna crkva sv. Jurja mučenika u Đurđevcu sagrađena je 1929. godine prema nacrtu zagrebačkog arhitekta Stjepana Podhorskog kao građevina centralna tlocrta oblika grčkog križa s kupolom na pandantivima na križištu. Kada je stara barokna crkva, građena u 19. stoljeću, bila u ruševnom stanju, općinsko vijeće i mještani bili su izričito protiv gradnje nove crkve. Iako je crkva bila u vidljivo lošem stanju što se najbolje vidjelo prilikom rušenja, za novonastalu situaciju najviše su krivili župnika i kapelana.¹ Takvo mišlje-

nje ostalo je prisutno do današnjih dana iako većina građana nije bila ni rođena za vrijeme postojanja stare crkve. Tako se i danas mogu čuti komentari kako je stara crkva bila bolja, ljepša, a kako je ova danas bezlična i bez duha. Njenoj reputaciji ne doprinosi ni franjevac Paškal Cvekan, koji iznosi ovakav sud o Podhorskyjevoj crkvi: „*Nakon neprivlačne vanjštine čovjek bi očekivao iznenađenje s unutrašnjosti crkve. I premda crkva ima mnogo prozora na svim zidovima crkve, crkveni prostor je taman, ne uzdiže nego potiskuje, djeluje doduše mistično, ali ne i mo-*

memorabilium (Spomenica) rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu, pisana od godine 1825., 1929.

1 Župni ured rkt. župe u Đurđevcu *Conscriptio rerum*

Sl. 1. Tlocrt crkve sv. Jurja mučenika, Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu (snimila: L. Linarić, studeni 2013. godine).

litveno. Može razočarati.⁴² Crkva sv. Jurja svakako je vrijedan dio sakralnog opusa arhitekta Stjepana Podhorskog. Primjer je stila *vero Croatica* koji se ugleda na starohrvatsku i bizantsku arhitekturu te je možemo shvatiti kao odraz jačanja nacionalne svijesti. Kako bi se bolje shvatila ideja stila *vero Croatica*, upoznat ćemo se sa životom i djelom Stjepana Podhorskog koji je snažno utjecao na promjenu svijesti u postupanju prema našim spomenicima. Središnji dio rada predstavljat će analiza same građevine, njene vanjštine i unutrašnjosti projektirana prema arhitektovim nacrtima s crkvenim inventarom koji je za vrijeme župnikovanja vlč. Stanislava Rajtara dijelom promijenjen.

2. Gradnja nove crkve

Iako je postojala i prije osmanskih puštošenja, crkva u Đurđevcu može se pomnije promatrati od obnove župe oko 1614. godine.³ Prve informacije iz postosmanskog razdoblja o stanju sakralne baštine doznaje-

mo iz kanonskih vizitacija, a kasnije, u 19. i 20. stoljeću, najveću dokumentacijsku vrijednost nosi *Spomenica župe svetog Jurja mučenika*. Da bi se bolje shvatilo kako je do gradnje crkve prema projektu zagrebačkog arhitekta Stjepana Podhorskog uopće došlo, potrebno je osvrnuti se i na njene prethodnice. Od 17. stoljeća do danas, na mjestu današnje, stajale su još tri crkve. Isprva je sagrađena drvena Crkva Blažene Djevice Marije te nakon nje, u 18. stoljeću, prva zidana crkva. U 19. stoljeću, 1824. godine, gradi se nova barokna crkva, pritom mijenjajući titulara te sada noseći ime svetoga Jurja mučenika. Razlog tako često izmjenjivog građevina možemo potražiti u močvarnom tlu na kojem su se nalazile.⁴ Tako je barokna crkva, ni 100 godina nakon izgradnje, na početku 20. stoljeća u lošem stanju. Zanimljivo je da je jedan dio crkve ipak odolio nepovoljnom terenu i preživio sve tri zidane građevine. Toranj, sagrađen 1774. godine, i danas, do duše u izmijenjenom obliku, stoji uklopljen u Podhorskyjevu crkvu. Dolaskom u Đurđevac 1916. godine, novi župnik Nikola Medvedec

2 CVEKAN, Paškal: Đurđevac kakav nije poznat, Đurđevac: Skupština općine Đurđevac; Slavonski brod: Plamen, 1991., 70.

3 CVEKAN, Paškal: *Nav. dj.*, 59.

4 CIK, Nikola: *Nacrt Podravlja od Hlebina do medje županije Virovitičke uz oznaku vodogradnje iz 1780. godine.* // *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, XII, 24, Koprivnica, 2013., 70.

zalaže se za obnovu barokne crkve, ali okolnosti Prvog svjetskog rata rješavanje problema odlažu sve do 1928. godine kada je crkva u tako lošem stanju da arhitekt Podhorsky kao jedino rješenje nudi gradnju nove crkve, što izaziva negodovanje mještana i općinskog vijeća. Nakon smrti župnika Medvedca, odgovornost za gradnju crkve preuzima dotadašnji kapelan, a kasnije i sam župnik, Jakov Novosel. Osim što je njegovom požrtvovnošću i zalaganjem crkva završena u tako kratkom roku, revno vodeći *Spomenicu* župe i detaljno zapisujući okolnosti iz prve ruke omogućio nam je uvid u tijek same gradnje.⁵ U *Podravskom zborniku* 2009. godine objavljen je opširan tekst⁶ o tijeku gradnje crkve iz rakursa Jakova Novosela te dostupne dokumentacije iz tog vremena pa će u ovom poglavlju naglasak biti na tekstovima onodobnog tiska, mahom *Jutarnjeg lista* i *Hrvatske straže*.

Iako su 1927. godine mještani i općinsko vijeće bili za obnovu crkve, preokret se dogodio nakon pregleda krovšta koje je bilo trulo što je značilo da se uz popravak crkve mora postaviti cjelokupno novo krovšte. Počelo se razmišljati o gradnji nove crkve pa se ponovno, nakon više od 10 godina, zove Podhorskog iz Zagreba. Tijekom svog prvog posjeta 1916. godine smatrao je da ima smisla obnavljati crkvu, ali arhitekt sada tvrdi da govora o popravku nema. Naposljetku, 26. svibnja 1928. godine odlučeno je da će se graditi nova crkva. Odluku je ubrzala i činjenica da je kotarski predstojnik istog mjeseca zatvorio crkvu jer je u njoj bilo preopasno obavljati službu.⁷ „*Svod u unutrašnjosti crkve, umjesto da je uzdizao čovjeka zanosom u nedogledne nebeske visine, lebdio je kao kakva mračna prijetnja nad glavama vjernika.*“⁸ I tadašnji tisak izvještava o početku gradnje crkve. *Jutarnji list* javlja da se crkva trebala popraviti te je u tu svrhu pripravljen sam materijal, ali kako se cijena novogradnje ne razlikuje

previše od cijene popravka, općinsko vijeće na posljednjoj sjednici odlučilo je da se sagradi nova crkva s troškom od cca. 1.500.000 dinara. U članku nadalje piše da su „(...) *građani tim zaključkom potpuno zadovoljni, jer trošak neće nikoga previše osjetljivo teretiti, a maknuti će se dugoročnim amortizacionim zajmom.*“⁹ Odlukom o zatvaranju crkve, crkvene stvari počele su se iznositi van, a orgulje se smještaju u župni dvor. Oltari i crkveni namještaj raspoređeni su po privatnim kućama. Rušenje stare crkve započelo je 16. srpnja 1928. godine i preuzima ga Ilija Gregec, graditelj iz Križevaca. Iako *Jutarnji list* izvještava o zadovoljstvu građana, Novosel u *Spomenici* opisuje drugačije ozračje. Župljani su očigledno bili vrlo povezani sa starom crkvom te se nikako nisu mogli pomiriti s novonastalom situacijom. „*Šta se sve čulo kod rušenja to se opisat ne može, da treba Dra Majera i kapelana objesiti, što su dali rušiti crkvu jer bi ona još stajala 1.000 god., da je to jedna tvrđava i t d.*“¹⁰ Kada se došlo do temelja, vidjelo se da je sve trulo i da se crkva nije sada rušila, najvjerojatnije bi se za koju godinu i sama urušila. Podhorskyjeve nacрте načelnik drži u ladići čime ometa provođenje radova, ali s iskopavanjem temelja napokon se započelo 3. rujna 1928. godine. Novinar pod pseudonimom Podravac u *Hrvatskoj straži* obavještava čitatelje o zanimljivom pronalasku radnika prilikom kopanja temelja. „*Ne samo Đurđevčani, nego i sva okolišna sela pripovijedaju o nekim nalascima koji su otkriveni prilikom rušenja stare i prilikom građenja nove crkve.*“¹¹ Prilikom kopanja novih temelja, radnici su pronašli konjski kostur te uz njega i kosti čovjeka. Pokraj ljudskog kostura ležalo je koplje i bodež. „*Rekonstrukcija je povijesnog događaja uskrsnula sama od sebe. (...) u davno vrijeme prije Marije Terezije, još onda, kada konjanici nijesu imali nikakva vatrena oružja, nego samo koplja i mačeve, pokušao je netko da napadne đurđevačku tvrđavu preko močvare. No močvara je progutala barem ovoga otkopanoga konjanika, a Bog zna, ne bi li se gdje god u blizini otkrili i kosturi njegovih drugova, koji su platili*

5 Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu, *Conscriptio rerum memorabilium (Spomenica)*, 1929.

6 MIHOLEK, Vladimir: *Gradnja župne crkve sv. Jurja u Đurđevcu*. // Podravski zbornik 35 (ur. Dražen Ernečić, Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2009., 237–256.

7 Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu *Conscriptio rerum memorabilium (Spomenica)*, 1929.

8 PODRAVAC: *Nova crkva u Đurđevcu*. // Hrvatska straža, I., 41., Zagreb, (18. 8. 1929.), 4.

9 *Gradnja crkve u Đurđevcu* // *Jutarnji list*, XVII., 5869., Zagreb, (9. 6. 1928.), 15.

10 Župni ured rkt. župe u Đurđevcu *Conscriptio rerum memorabilium (Spomenica)* 1929.

11 PODRAVAC. *Nav. dj.*, 4.

svuju smionost glavom.¹² Na posvetu temeljnog kamena 14. listopada došao je biskup Dominik Premuš.¹³ U temeljni kamen, kojeg je izradio Vatroslav Brezak, stavljena je spomenica napisana na pergameni. Nakon blagoslova temeljnog kamena gradnja se nastavlja punom parom. Cilj je do jeseni imati crkvu pod krovom pa se radi od jutra do mraka. Krovšte za sakristiju i svetište postavlja se 7. studenoga. Župnik Nikola Medvedec umire 12. studenoga od srčanog udara te sva briga oko gradnje pada na mladog, ali marljivog i inteligentnog kapelana Jakova Novosela koji je odmah po smrti župnika imenovan upraviteljem župe.

Unatoč lošem jesenskom vremenu, crkva je pokrivena, a ono što još nedostaje je kupola. Te godine zima je bila užasna, kakvu nisu pamtili ni najstariji mještani. Temperature su dosezale -30 °C. Radovi na crkvi bili su obustavljeni sve do svibnja 1929. godine. Tada se krenulo s rušenjem gornjeg dijela tornja, a istovremeno se gradi i kupola. „Bože, to bu drugi toranj, pa ipak bu naša crkva još ljetos gotova.“¹⁴ Prilikom skidanja stare kugle s tornja, nađena je spomenica iz 1865. godine pisana na njemačkom jeziku. Prevedeni tekst spomenice zapisan je u samoj Spomenici župe, ali nažalost, izvornik nije sačuvan. Kugla s novom spomenicom, sada pozlaćena, 8. lipnja 1929. godine vraćena je na toranj.

Gradnja crkve privodi se kraju. „Đurđevčani su obogatili hrvatsku monumentalnu kulturu novom krasnom umjetninom. Sagradili su lijepu crkvu, kojoj nema ravne sve do Zagreba.“¹⁵ Hrvatska straža piše kako se Đurđevac u zadnje dvije godine promijenio i kako bi posjetitelji ostali ugodno iznenađeni novom crkvom. Prijašnja crkva „ (...) bila se već tako sagnula k zemlji, kao da joj je nemoguće dalje podnositi breme staračke nemoći.“¹⁶ Unutrašnjost nove crkve još nije gotova, ali može se vidjeti kako „zidovi, svodovi i kupola predstavljaju vedru i zanosnu harmoniju, koja odgovara potpuno harmoniji skladne vjerničke duše.“¹⁷ U članku se osvrću i na uloge

pokojnoga župnika i dekana Nikole Medvedca i upravitelja župe Jakova Novosela s kojim su Đurđevčani nastavili gradnju „tako ubrzanim tempom, da će crkva u jesen biti već gotova i posvećena.“¹⁸ „Dok naokolo užaru jesenskoga sunca dozrijevaju svi plodovi, dotle se i đurđevačka crkva dogotavlja. Već su i oltari gotovi. I za koji dan gledat će ova krajina svečanost kakve dosada nije vidjela: najljepši podravski hram bit će posvećen i predan bogoslužju.“¹⁹ U izgradnji crkve s ponosom sudjeluje čitav narod. Đurđevčani naročito hvale Jakova Novosela jer bez njega crkva ne bi još dugo bila gotova. Čak je, zbog prekoračenja proračuna, uložio svu imovinu u gradnju,²⁰ „samo da posao nigdje ne zapne.“²¹ „Nije šala da se ova velika milijunska gradnja dovršuje bez ikakvih trzavica i spleta, uz povjerenje cijelog naroda!“²² Proračun gradnje uvelike je prekoračen te upravitelj župe Novosel skuplja milodare od kuće do kuće te je na taj način uspio sakupiti 63.000 dinara. Ostalih 41.000 uzima na svoj dug.²³

Na zapadnom zidu crkve, između predvorja i apsidirole postavljena je spomen-ploča graditeljima crkve na kojoj stoji „OVA CRKVA SAGRADJENA JE TROŠKOVIMA / SAMIH GJURGJEVAČKIH ŽUPLJANA GOD. 1928. – 29. / ZA PAPE PIA XI A VLADANJA NJEG. VELIČANSTVA KRALJA ALEKSANDRA I. KARADORĐEVIĆA / NADBISKUPA DR. ANTE BAUERA I ŽUPNIKA / JAKOVA NOVOSELA PO NACRTIMA I POD / NADZOROM ARHITEKTA / STJEPANA PODHORSKOGA / RADNJI IZVEO JE ZID. MAJSTOR ILIJA GREGEĆ IZ KRIŽEVCA / ZAGREBAČKI OBRTNICI ZVONIMIR PL. STAUDUAR / IVAN MARINKOVIĆ VATROSLAV BREZAK TE DOMAČI / STOLARI STJEPAN ŠVACO I DRUGOVI.“

Župna crkva dovršena je do jeseni te novine tom prigodom najavljuju svečanu posvetu crkve. „U nedjelju 10. studenoga u Đurđevcu biti će posvećena nova župna crkva i tom prilikom sa-

12 Isto, 4.

13 Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu *Conscriptio rerum memorabilium (Spomenica)*, 1929.

14 Isto.

15 PODRAVAC: *Nav. dj.*, 4.

16 Isto, 4.

17 Isto, 4.

18 Isto, 4.

19 Isto, 4.

20 Isto, 4.

21 PODRAVAC: Đurđevačke starine. // Hrvatska straža, I., 66., Zagreb, (17. 9. 1929.), 5.

22 Isto, 5.

23 Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu *Conscriptio rerum memorabilium (Spomenica)*, 1929.

brati će se na posvetnoj svečanosti hrvatski narod iz cijele Podravine.²⁴ Crkvu će posvetiti biskup dr. Premuš, a samoj svečanosti prisustvovat će zagrebački nadbiskup dr. Ante Bauer.²⁵ U *Spomenici* je zapisano kako su o posvećenju crkve 12. studenoga pisali *Jutarnji list* i *Hrvatska straža*, a sam članak iz *Hrvatske straže* je prepisan. Dana 9. i 10. studenog u Đurđevcu se odvijalo slavlje prigodom svečanosti posvete nove crkve. „Tisuće Hrvata iz Podravine na svečanosti jedne od najljepših i najvećih crkvi u Hrvatskoj.“²⁶

3. Arhitekt Stjepan Podhorski

Arhitekt Stjepan Podhorsky rođen je 21. prosinca 1875. godine u Zagrebu.²⁷ Cijeloga je života bio povezan s crkvenim krugovima što je neobično za tu generaciju modernista koja je bila izrazito antiklerikalno usmjerena. Nakon smrti prve žene živi u izrazito teškim materijalnim uvjetima te na poslijetku 1935. godine doživljava financijski slom kada mu ovrhovoditelji dolaze zaplijeniti stvari iz atelijera.²⁸ Na sam Uskrs 1944. godine britanski bombarderi do temelja ruše Crkvu sv. Ante u Bihaću što ga je emotivno pogodilo jer je bila riječ o njegovom posljednjem velikom ostvarenju kojim se namjeravao dostojno povući u mirovinu. Umro je sljedeće godine 13. listopada.²⁹ Što se tiče njegove osobnosti, poznanici su ga opisivali kao poštenog, skromnog, tihog, nesebičnog i povučenog. „Tijekom čitavog se života čvrsto držao svojih životnih načela, pa i u trenucima kad je bila u pitanju bila njegova osobna egzistencija i karijera. U borbi za moralna načela ponekad je bio spreman ići do krajnjih granica što je istinsku tragiku njegova lica nerijetko dovodilo do tragikomike donkihотовskih razmjera.“³⁰ Pod-

nio je ostavku kada je uvidio da se većina članova *Kluba hrvatskih arhitekata* ne pridržava etičkog kodeksa te je bio toliko razočaran da sljedećih trideset godina nije govorio o klubu i članovima.³¹

Nakon realke, 1892. godine, upisuje Graditeljsku stručnu školu pri Kraljevskoj zemaljskoj obrtnoj muškoj školi koju završava 1896. godine.³² Budući da se pokazao kao osobito darovit učenik, u svoj atelijer poziva ga Herman Bollé koji u to vrijeme radi na restauraciji zagrebačke katedrale. U atelijeru upozna je Viktora Kovačića te se oni zajedno vrlo rano susreću s problematikom obnove povijesnih spomenika. Nakon nekog vremena sukobljava se s Bolléom zbog neslaganja s radikalnim purističkim pristupom obnovi hrvatske arhitektonske baštine. Podhorsky ubrzo nakon toga napušta atelijer³³ te takvim postupkom prema Bolléu odlučno staje uz mladu generaciju arhitekata, kao što su Kovačić, Bastl i Baranyai, koji nakon 1900. godine počinju djelovati u duhu bečke secesije.³⁴ Sljedeće godine odlazi u Beč gdje upisuje Arhitektonski odjel Akademije lijepih umjetnosti kod profesora Viktora Luntza, dvorskog savjetnika za antičku i srednjovjekovnu umjetnost i jednog od predstavnika bečkog historicizma. To obrazovanje ostavilo je dubok trag na njegov daljnji rad koji se očitovao u neostilskom eklekticismu.³⁵ Tih godina Podhorskom će u Beču biti dodijeljeno nekoliko priznanja; 1903. godine *Zlatna Fugerova nagrada* za srednjovjekovnu arhitekturu te 1904. godine *Hansenova medalja* za najuspjeliju radnju iz klasičnog graditeljstva.³⁶ Iste godine stekao je diplomu arhitekta na Akademiji lijepih umjetnosti u Beču, a 1906. godine položio je državni ispit te time postao ovlašten civilni arhitekt.³⁷

Obnova povijesnih građevina, pored gradnje novih sakralnih objekata, postala

24 Posveta nove župne crkve u Đurđevcu // *Jutarnji list*, XVIII., 6370, Zagreb, (28. 10. 1929.), 4.

25 Isto, 4.

26 Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu *Conscriptio rerum memorabilium (Spomenica)*, 1929.

27 GALOVIĆ, Krešimir: Čovjek zvan sukob. // *Vijenac: novine Matice hrvatske za književnost, umjetnost i znanost*, 9, 199, Zagreb, 18. listopada 2001., 19.

28 GALOVIĆ, Krešimir. *Klub hrvatskih arhitekata u Zagrebu*. Zagreb: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2010., 107.

29 Isto, 107.

30 Isto, 105.

31 Isto, 105.

32 Isto, 129.

33 Isto, 25., fusnota 82.

34 BRADIĆ, Neven: *Arhitekt Stjepan Podhorsky i njegov doprinos kreativnoj zaštiti spomenika kulture u Hrvatskoj*. Magistarski rad, Zagreb, 2010., 17.

35 GALOVIĆ, Krešimir: *Nav. dj.*, 2001., 19.

36 GALOVIĆ, Krešimir: *Nav. dj.*, 2010. 133.

37 Isto, 129.

je najznačajniji dio njegovog arhitektonskog opusa³⁸ gdje će se istaknuti kao uspješan obnovitelj hrvatske graditeljske baštine.³⁹ Bio je prvi arhitekt koji je kod problema vezanih uz obnovu povijesnih građevina koristio suvremene principe biološke zaštite, koja na osnovu znanstvenog pristupa proučava i uzima u obzir vrijednost svih povijesnih slojeva pojedinog kulturnog spomenika štiteći njegovu jedinstvenost i integritet.⁴⁰ Tijekom života pouzdano je obnovio četrdesetak objekata, a može se pretpostaviti da je cjelokupan broj veći od sto. Ipak, jedan od najznačajnijih događaja u Podhorskyjevu životu predstavljalo je osnivanje *Kluba hrvatskih arhitekata* 20. svibnja 1905. godine u Zagrebu. Osnivači kluba bili su Stjepan Podhorsky, Vjekoslav Bastl, Viktor Kovačić i Edo Schön, a kasnije im se pridružuju i drugi arhitekti.⁴¹ Prihvaćali su moderna načela konzerviranja, nasuprot pristaša historicističkog pristupa restauracije i težnje prema jedinstvu stila koji će nerijetko rezultirati kontroverznim rješenjima.⁴² Tijekom 1908. godine sastavili su *Glavni nacrt za raspis umjetničkih arhitektonskih i inih tehničkih radnja* što je temeljni dokument za razvoj hrvatske moderne arhitekture kojim se jasno određuju programska načela natječajnih osnova, ali i prava i dužnosti sudionika.⁴³ Time možemo reći da je *Klub hrvatskih arhitekata* postavio temeljne odrednice razvoja hrvatske moderne i urbanizma.⁴⁴

Od realiziranih djela Stjepana Podhorskog treba spomenuti vilu Heim u Nazorovoj ulici iz 1906. godine, a 1907. godine gradi zgradu pravoslavne općine u Bogovićevoj ulici. Sljedeće godine radi svoje najpoznatije djelo; „*Jedno od najznačajnijih iličkih ostvarenja s početka 20. stoljeća, reprezentativna je secesijska uglovnica Gayer u Ilici 72.*“⁴⁵ Na trgu

Mažuranića gradi *Obrtni dom* (1908./10. godine) u čijoj će u mansardi smjestiti svoj atelier, a kasnije će mu poslužiti kao stambeni prostor. U Ilici 118 – 120, tijekom 1909. godine izveo je dogradnju i preuređenje kuće za trgovca Šantla.⁴⁶ Stjepan Podhorsky tražio je nove oblike u okvirima eklektike, ali i nagovještaj novih prostornih vrijednosti koje će otvoriti novo poimanje arhitektonskog prostora.⁴⁷ U to vrijeme u hrvatsku arhitekturu na velika vrata ulazi internacionalni moderni stil koji Podhorskoga nije impresionirao te on u načinu projektiranja i korištenju materijala ostaje vjerran svom izričaju, tako da se u njegovom opusu ne mogu odrediti neke značajne razvojne smjernice.⁴⁸ „*Ostavio je obiman i zanimljiv opus, koji se može proučavati kao trag ostvarenog i cjelovitog arhitekta, specifičnog po životnom izboru, kao i prema uzorima koje je crpio u nacionalnim i povijesnim temama, ali i sa nekoliko rješenja koja spadaju u sam vrh hrvatske arhitekture prije i između dva svjetska rata.*“⁴⁹

Na području sakralne arhitekture, najpoznatiji je po pokušaju stvaranja stila *vero Croatica*, o kojem će u sljedećem poglavlju biti više riječi jer je i đurđevačka crkva primjer toga stila.

3.1. Vero Croatica

Najznačajnije ostvarenje na području sakralne arhitekture s početka 20. stoljeća je Crkva svetog Blaža u Zagrebu Viktora Kovačića koja je u svojoj tlocrtnoj kompoziciji grčki križ s armirano-betonskom kupolom nad križištem.⁵⁰ Kovačić u nacionalnom zanosu i potrazi za nacionalnim identitetom pokušava stvoriti „*jedinstveni nacionalni crkveni stil koji bi bio u opreci s tuđinskom germanskom arhitekturom*“⁵¹ te pri tome misli na neogotič-

38 BRADIĆ, Neven: *Nav. dj.*, 18.

39 GALOVIĆ, Krešimir: *Nav. dj.*, 2010., 25., fusnota 81.

40 BRADIĆ, Neven: *Nav. dj.*, 5.

41 GALOVIĆ, Krešimir: *Nav. dj.*, 2010., 13.

42 Isto, 25.

43 Isto, 118.

44 Isto, 118.

45 GALOVIĆ, Krešimir: *Zagrebačka Ilica*. // Panoptikum (13. 5. 2012.)

Dostupno na: [http://kgalovic.blogspot.com/2012/05/zagrebacka-](http://kgalovic.blogspot.com/2012/05/zagrebacka-lica.html)

[lica.html](http://kgalovic.blogspot.com/2012/05/zagrebacka-lica.html) (1. 3. 2014.)

46 Isto.

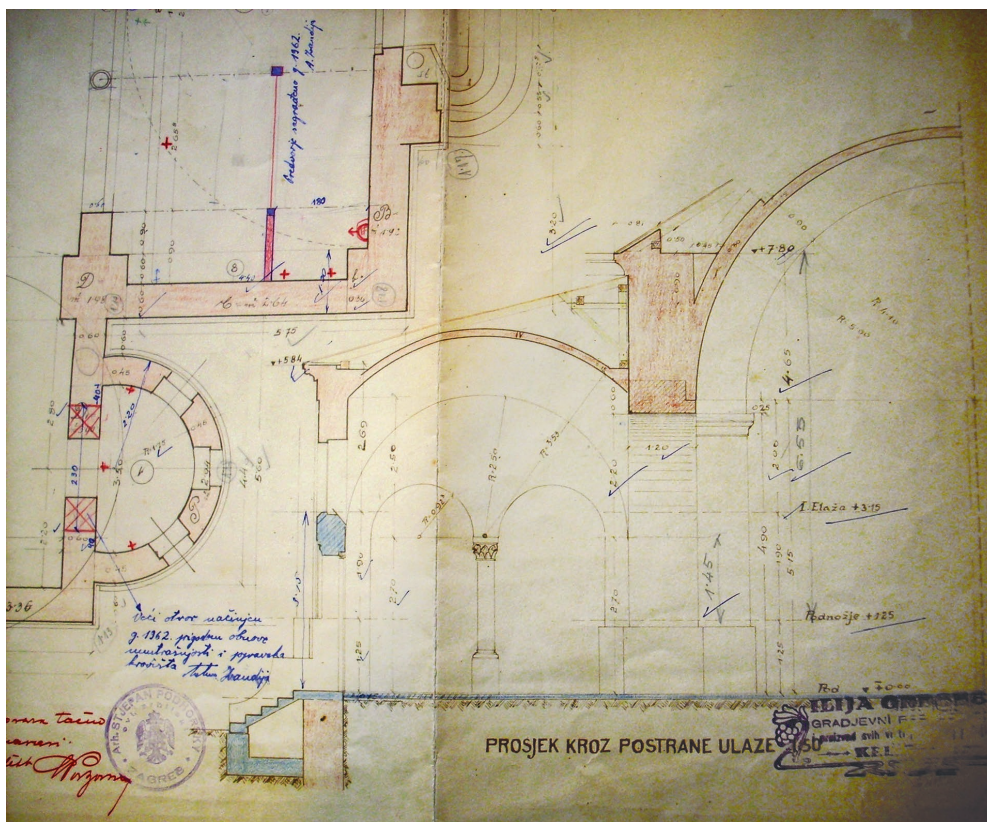
47 PREMERL, Tomislav: *Arhitekt Stjepan Podhorsky i njegove crkve*. // Služba Božja. - 31 1991., 49.

48 BRADIĆ, Neven: *Nav. dj.*, 34.

49 Isto, 36.

50 GALOVIĆ, Krešimir: *Arhitekt Viktor Kovačić i crkva sv. Blaža u Zagrebu*. // Panoptikum (15. 2. 2012.). Dostupno na: <http://kgalovic.blogspot.com/2012/02/arhitekt-viktor-kovacic-i-crkva-sv.html> (1. 3. 2014.)

51 Isto.

Sl. 2. Detalj presjeka, Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu (snimila: L. Linarić, studeni 2013. godine).

ku zagrebačku katedralu. „Crkva svetog Blaža Viktora Kovačića tako je prva građevina koja je uz uvođenje oblikovnih i konstruktivnih rješenja moderne, u potpunosti ostvarila ideal arhitekture nacionalnog stila.“⁵² Predložak tom nacionalnom stilu Kovačićeva generacija vidjela je u predromaničkim starohrvatskim crkvama. Povod tome sigurno je bila želja za teritorijalnim sjedinjavanjem Dalmacije s ostatkom Hrvatske te je stoga inspiracija projektu bila ranoromanička Crkva sv. Križa u Ninu sagrađena u 9. stoljeću.⁵³ Rezultat je vrhunsko ostvarenje hrvatske sakralne arhitekture 20. stoljeća.⁵⁴ Nakon završetka natječaja, Kovačić odlazi na studijsko putovanje u Ravenu gdje se pobliže upoznaje s justinijanskom arhitekturom 6. stoljeća – Crkvom *San Vitale* i Mauzolejem Galle Placidije što također utječe na njegov rad na izvedbenom projektu za Crkvu sv. Blaža. Nadovezujući se na Kovačića, „Podhorsky eklektički nastavlja ići već utrtim putem, ne donoseći bitnije pomake u arhitektonskom izričaju.“⁵⁵

Oblik centralne crkve s kupolom nad križištem nije, dakle, više novina kada ga Podhorsky počinje koristiti. Za Podhorskog, kao autora sakralnih objekata, presudna godina je 1911. kada u spomen tristote godišnjice grkokatoličke crkve u Hrvatskoj u Pribiću Strmskom gradi crkvu zamišljenu kao „centralni objekt s jasnim naznakama neobizantske arhitekture.“⁵⁶ Ovom građevinom Podhorsky kreće u ostvarenje, a u poslijeratnoj fazi razvija svoj stil u duhu historicizma koji je u početku inspiriran bizantskom, a u kasnijem radu i starohrvatskom arhitekturom⁵⁷ te je tako u cijelom svom sakralnom opusu tražio neku fiktivnu vezu s oblicima starohrvatske arhitekture, dolazeći uvijek u doticaj s bizantskim koncepcijama.⁵⁸ To nastojanje crkveni povjesničar Dominik Mandić naziva stilom *vero Croatica*.⁵⁹ Podhorsky je taj stil primjenjivao na svim crkvama koje je izgradio, a osnovnu razli-

novine Matice hrvatske za književnost, umjetnost i znanost, 9, 200, Zagreb (1. 11. 2001.), 18.

52 BRADIĆ, Neven: *Nav. dj.*, 94.

53 GALOVIĆ, Krešimir: *Nav. dj.*, (15. 2. 2012.)

54 Isto.

55 GALOVIĆ, Krešimir: *Zameo ga historicizam. // Vijenac:*

56 Isto, 18.

57 BRADIĆ, Neven: *Nav. dj.*, 25.

58 PREMIERL, Tomislav: *Nav. dj.*, 49.

59 GALOVIĆ, Krešimir: *Nav. dj.*, (1. 11. 2001.), 18.

Tab. 1. Atribucija i natpisi na vitrajima (izradila: L. Linarić, 2016.).

POLOŽAJ VITRAJA	SVETAC PRIKAZAN NA VITRAJU	NATPIS U PODNOŽJU VITRAJA
APSIDA	SV. ALOJZIJE GONZAGA	DAROVALA OBITELJ : JOSIPA KENDJELIĆ.
	SRCE MARIJINO	DAROVAO : JAKOV NOVOSEL upravitelj župe.
	SV. JURAJ MUČENIK	DAROVAO : blagopokojni dekan i župnik NIKOLA MEDVEDEC.
	SRCE ISUSOVO	DAROVALO : DJEVOJAČKO DRUŠTVO U GJURGJEVCU.
	SV. JOSIP	DAROVALI : JAKOB I MATILDA MATONIČKIN.
SJEVERNI ZID	SV. FRANJO ASIŠKI	DARUJE : Treći red Sv. FRANJE.
	SV. ĆIRIL I SV. METOD	DAR : JOSIP LOVAŠEN rav. građ. škole MARTIN VEDRIŠ v. d. sres. škol. nadzor IVAN ŠABARIĆ vjeroučit. ANDRIJA OŽURA učit. gr. škole Učitelji osnovne škole: VJEKOSLAV FANTONI TEREZIJA KATUŠIĆ, FRAN KOLAR IVAN NIKŠA LJUBICA ŽIDOVEC.
	SV. ROK	DAROVALA : Hrvatska seljačka Zadruga
SJEVERNA VRATA	SV. PAVAO	DAROVALI : VALENT i BARA HODALIĆ.
	SV. PETAR	DAROVAO : DR. PETAR BAZIJANEC.
APSIDIOLA	SV. IVAN NEPOMUK	DAR : DJEVOJAČKO DRUŠTVO SA GLAVARICOM ANOM KUCEL.
	IVAN KRSTITELJ	DARUJE : OBČINSKO VIJEĆE
	SV. STJEPAN PRVOMUČENIK	DAROVAO : STJEPAN JANČIJEV
GLAVNI ULAZ	SV. ANA	DAROVALA : ANA STANKIR.
	SV. DOROTEJA	DAROVALI : IVO I DORA TOMERLIN.
	SV. VID? ¹	OBITELJ MAJNARIĆ ²
	SV. BARBARA	DAROVAO : JOSIP WIRGEI.
JUŽNA VRATA	SV. KATARINA	DAROVALI : IVAN PERŠIĆ i KATARINA IMBRIŠA
	SV. AGNEZA? (sv. Ivan, sv. Magdalena)	DARUJE: STJEPAN TOPOLČIĆ DEKAN I ŽUPNIK IZ KAPTOLA
JUŽNI ZID	SV. NIKOLA TAVELIĆ	DAROVALI ŽUPLJANI ĐURĐEVAČKI G. 1945.
	SV. OBITELJ	DAROVALE OBITELJI DRAG. ŽIDOVEC STJ. DOLENCIĆ i ĐURO DOLENCIĆ
	SV. TEREZIJA OD DJETETA ISUSA (MALA TEREZIJA)	DARUJE OBITELJ LUJE KRESZINGER

1 Svetac na prozoru drži jedno oko na pladnju što nije uobičajeno u kršćanskoj ikonografiji, ali možemo pretpostaviti da se radi o sv. Vidu, zaštitniku ljekarnika što je i bilo Majnarićevo zanimanje.

2 Danas je taj vitraj oštećen pa se ne može vidjeti natpis, ali Paškal Cvekan navodi obitelj Majnarić kao donatore.

ku među njima predstavljat će samo mjerilo.⁶⁰ Ambivalentnim pristupom u osebnom i kvalitetnom spajanju historicističkog i secesijskog oblikovanja, on realizira svoja djela s nizom različitih arhitektonskih i ukrasnih elemenata, kao što je nizanje pravokutnih samostojećih i lučnih prozora, zatim slaganje lukova arkada na zdepastim stupovima te ukrasnim i reljefno istaknutim rombovima u pravokutnim poljima i malim lažnim arkadama ispod razdjelnog vijenca.⁶¹

Iako se njegov opus ne može okarakterizirati kao ekspresionistički, on u svojim realizacijama koristi odlike tog izričaja. Najočitiije se vide na *Hrvatskom domu* u Križevcima (1912. – 1917. godine) gdje vertikalno, dramatično umnaža volumene te naglašenim uzdizanjem postiže predimenzioniranost zgrade prema okolnim građevinama. Upotrebljava masivne šatoraste krovove i strme, šiljate pokrove tornjeva, dok dramatičnoj cjelini doprinose i nemirna, nejednoliko rastvorena pročelja s naglašenom igrom svjetla i sjene. Takvi ekspresionistički elementi mogu se pronaći u crkvi u Krašiću, u Duvnu, Đurđevcu i Makarskoj.⁶² Crkvom u Sračincu zaokružio je definiranje osobnog stila koji je s mnogo varijacija težio istim oblikovnim principima. Krašićka crkva imala je većinu tih elemenata, ali od sračinske crkve Podhorsky određuje tlocrt u grčkom ili latinskom križu s kupolom iznad centralnog prostora broda s polukružnom apsidom i visokim zvonikom uz pročelje. Otada su pročelja rastvorena jednostavnim polukružnim ili pravokutnim prozorskim otvorima, a bočni prostori s tri visoka uska polukružna prozora i sustavom lezena i lukova. Takva rješenja vidimo također u Duvnu, Đurđevcu i Makarskoj.⁶³ Jedna od važnijih iz njegova opusa Crkva je sv. Ćirila i Metoda u Duvnu, današnjem Tomislavgradu, građena za tisućitu obljetnicu krunjenja kralja Tomislava, ali projektom franjevačke Crkve Blažene Djevice Marije koja se počinje graditi 1930. godine nagovješćuje jedno od najboljih ostvarenja, kako u smislu čistoće oblika i jednostav-

nosti, tako i u jasnoći prostornoga koncepta.⁶⁴ Crkva u Makarskoj jedna je od prvih potkupolnih građevina od armiranog betona.⁶⁵ Jedan od tehničkih problema s kojima se susreće crkva je problem akustike. Zbog centralnog plana, dolazi do akustičke rezonance što smanjuje kvalitetu zvuka u prostoru.⁶⁶ S istim problemom susreće se i crkva u Đurđevcu.

Zanimljivo je da Crkva sv. Jurja u Đurđevcu ima svoju „blizanku“ – Crkvu Presvetog Trojstva u Maloj Bosni na sjeveru Srbije koja je izgrađena je 1931. godine. Za subotičkog naručitelja, Apostolsku administraturu, Podhorsky je 1929. godine, iste godine kada je crkva u Đurđevcu dovršena, izradio projekt nove crkve. „*Jasno je da je koristio svoj prepoznatljiv arhitektonski rukopis, prilagođavajući već postojeće, korištene projekte, poput onih za crkvu u Đurđevcu, a koji se zasnivaju na oblicima i elementima neoromaničke bazilike.*“⁶⁷ Ministarstvo građevina 2. listopada 1930. godine zahtijeva da se odrade neke preinake u predloženom projektu. Podhorsky prihvaća primjedbe, ali ujedno i šalje dvije fotografije Crkve sv. Jurja koje bi dokazale da njegova konstruktivna rješenja drže vodu. Crkva je posvećena 19. studenoga 1931. godine. Da je podignut zvonik, kako je u projektu prvotno planirano, još bi u većoj mjeri podsjećala na crkvu u Podravini.⁶⁸

4. Župna crkva sv. Jurja mučenika u Đurđevcu

Župna crkva sv. Jurja mučenika u Đurđevcu smještena je u samom središtu mjesta. S istočne, sjeverne i južne strane okružena je parkom, a sa zapadne strane cestom. Izgrađena je 1929. godine, kako je spomenuto, prema nacrtu Stjepana Podhorskog. Centralnog je tlocrta, oblika grčkog križa na čijem se križištu nalazi kupola na pandantivima. Dužine je 35, a širine 27 metara. Brod je visok 9, a kupola 15 metara.⁶⁹

60 BRADIĆ, Neven: *Nav. dj.*, 25.

61 Isto, 25.

62 Isto, 25., fusnota 105.

63 Isto, 27–28.

64 GALOVIĆ, Krešimir: *Nav. dj.*, (1. 11. 2001.) 18.

65 URLIĆ, Ljubomir: *Arhitekt Stjepan Podhorsky – Franjevačka crkva u Makarskoj.* // *Makarsko primorje* 5, 2000., 68.

66 Isto, 69.

67 MAČKOVIĆ, Stevan: *Stjepan Podhorsky u dva projekta: Crkve u Maloj Bosni i Đurđevcu.* // *Klasje naših ravni* 11–12, 2006., 76–79.

68 Isto, 79.

69 Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu, *Zapisnik biskupske*

4.1. Eksterijer

Građevina leži na visokom postamentu. Portal na zapadnom pročelju centralno je postavljen i rizalitno istaknut. Do njega se ulazi jednokrakim otvorenim stubištem s pet gazišta koji zaobljenim završecima ulaze u tijelo građevine. Iznad vrata nalazi se luneta. Postament dosiže visinu sredine vrata te između njega i lunete, vrata uokviruju dva stupa sa stiliziranim korintskim kapitelom. Takvo bočno postavljanje stupova portala s polukružnim lukom podsjećaju na rješenje kakvo se koristilo u Pribiću, a istaknut četvrtasti okvir portala na rješenje iz Duvna.⁷⁰ Portal je završen vijencem u obliku pletera s cvjetnim motivom iznad kojeg se nalazi rozeta smještena unutar zabata koji prati liniju dvostrešnog krova. Jednostavan vitraj rozete podijeljen je na devet dijelova kamenom rešetkom crvene boje. Sa svake strane rizalita nalazi se po jedna polukružno zaključena bifora. S južne strane, uz zapadno pročelje stoji toranj sagrađen 1774. godine, koji je potpuno pregrađen 1929. godine.

Južni krak građevine također završava dvostrešnim krovom. Vertikalni završeci kraka rizalitno su istaknuti, a u centru nalaze se četiri lezene između kojih su smještena tri uska polukružno zaključena prozora. Iznad lezena nalazi se zabat. Sa zapadne strane kraka nalazi se ulaz u građevinu koji je uvučeniji od linije kraka, ali opet izbočen u odnosu na toranj koji se nalazi na krajnjoj zapadnoj strani. U crkvu se južnim vratima⁷¹ ulazi preko jednokrakih stepenica s pet gazišta i rukohvatom. Iznad drvenih vrata polukružna je bifora koja je okulusom iznad nje uokvirena slijepom arkadom. Jednostrešni krov ulaza nastavlja se na krov zapadnog kraka građevine. S istočne strane, između južnog i istočnog kraka, 1966. godine, dograđena je zimska kapela prema nacrtu arhitekta Aleksandra Freudenreicha.⁷² U nju se kroz malo predvorje ulazi sa zapadne strane. S južne strane ulaza smještena je česma, a sa sjeverne je mali polukružni prozor.

vizitacije, 2002.

70 BRADIĆ, Neven: *Nav. dj.*, 30.

71 Župljani ih još nazivaju i „ledinska“ vrata.

72 Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu *Conscriptio rerum memorabilium (Spomenica)*, 1966.

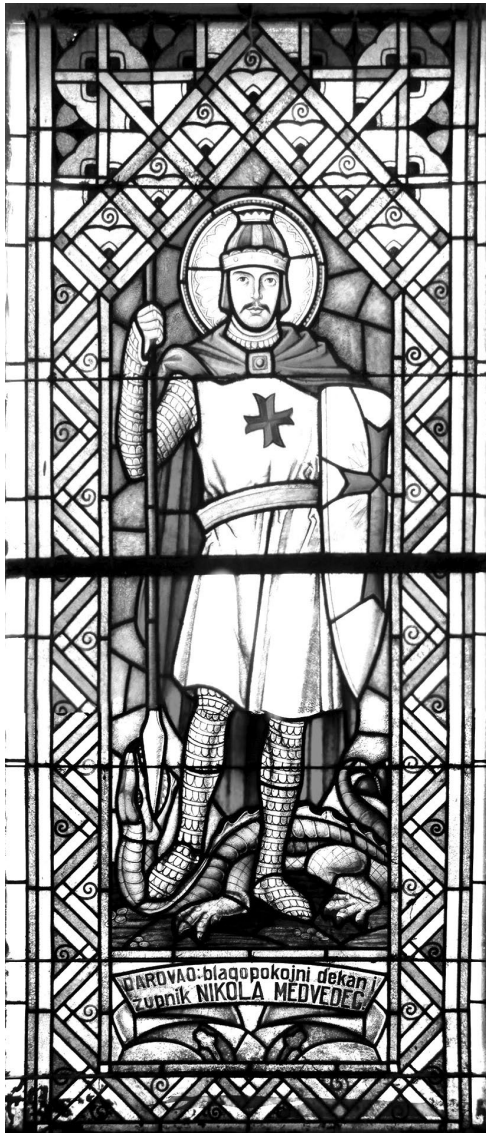

Sl. 3. Vitraj sv. Vida (snimila: L. Linarić, studeni 2013. godine).

Zimska kapela ima trostrešni krov te tri bifore, jednu s južne strane te dvije s istočne.

Sjeverni krak s ulazom zapadnije od njega identičan je onom na južnoj strani. Zapadno od ulaza, tj. sjevernih vrata⁷³ smještena je bifora. S istočne strane kraka nalazi se sakristija pravokutnog oblika u koju se ulazi sa zapadne strane jednokrakim stepenicama sa šest gazišta. Dio stepenica i sam ulaz pokriven je dvostrešnom strehom. Sakristija ima dvije bifore, jednu sa sjeverne strane, a druga se nalazi na istočnoj strani. Na dvostrešnom krovu nalazi se dimnjak od opeke. Na zapadnoj strani sje-

73 Župljani ih nazivaju i „peščanska“ ili „novoselska“ vrata.

Sl. 4. Vitraj sv. Jurja mučenika. Fotografija je obrađena kako bi se prikazao izvorni izgled, no vitraj je danas u prilično lošem stanju te neki dijelovi nedostaju (snimio i obradio: M. Slunjski, rujan 2014.).

vernog ulaza polukružna je apsidiola s tri polukružna prozora.

Istočnim krakom dominira polukružna apsida s pet ravno zaključenih prozora. Od visine i širine kraka nešto je uža i manja, ali kroz pratilinjku krova kraka te time usmjerava pogled prema kupoli. S južne strane flankirana je zimska kapela, a sa sjeverne sakristija.

Na križištu krakova smještena je kupola na pandantivima sa stožastim krovom. Na

vanjskoj ljusci tambura nalaze se lezene te deset polukružnih prozora s rešetkama, uokvireni blago penetriranim pravokutnim okvirom između njih.

U odnosu na ostatak crkve, rješenje tornja donosi više novosti. Jedini je primjer u kojem ga Podhorsky stupnjevito sužuje prema vrhu te nišama i raznolikim otvorima rastvara naglašeno istaknute plohe pojedinih zona.⁷⁴ Od cijele barokne crkve jedino je toranj preživio rušenje pa ga arhitekt prilagođuje stilu nove crkve. Donji dio tornja ne mijenja, već intervenira samo u zoni ispod sata gdje ubacuje bifore te srušivši barokni završetak, dodaje još jednu zonu u kojoj otvara trifore, a iznad njih smješta piramidalni krov.⁷⁵

4.2. Interijer

Crkva je centralna oblika tlocrta grčkog križa s kupolom na pandantivima na križištu te bačvastim svodom u bočnim brodovima. Krakovi križa ravno su zaključeni osim istočnog kraka kojemu je dodana polukružna apsida.

U crkvu se ulazi preko glavnog ulaza na zapadnoj strani kroz predvorje koje odgovara širini svetišta i od glavnog dijela odvojeno je dvama stupovima s arkadama. Od 1964. godine podijeljeno je staklenom ogradom.⁷⁶ Južno od predvorja nalazi se stari toranj iz 1774. godine koji u tlocrtu ima oblik kvadrata. Sjevernije od predvorja, na zapadnoj strani sjevernog kraka dodana je apsidiola. Iz predvorja ulazi se u centralni prostor crkve s pogledom na glavni potkupolni prostor i glavni oltar u svetištu u istočnom kraku. Iznad predvorja nalazi se kor, tj. galerija s orguljama u koju se ulazi preko stubišta tornja. U centralnom dijelu, na križištu, nalaze se četiri masivna pilona, a uz pilone na zapadnoj strani, sa svake strane stoji po jedan stupac. Istočni piloni nisu samostalni već su integrirani u zid svetišta. Prostor svetišta završava polukružnom apsidom perforiranom s pet vitraja. Sa sjeverne strane sve-

74 BRADIĆ, Neven: *Nav. dj.*, 30.

75 RAKIĆ, Ivica: *Arhitekt Stjepan Podhorsky – graditelj crkve sv. Jurja u Đurđevcu. // Đurđevčki zbornik 1996.* (gl. ur. Velimir Piškorec), Đurđevac: [S. n.], 1996., 229.

76 Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu *Conscriptio rerum memorabilium (Spomenica)*, 1964.

tišta nalazi se sakristija pravokutnog oblika, a s južne je 1966. godine prigrađena zimska kapela. Prirodno svjetlo dolazi s uskih i vrlo visokih polukružno zaključenih prozora s sjevernog i južnog kraka, pravokutnih prozora iz svetišta, s po dva polukružna prozora u sjevernom i južnom kraku iznad vrata te oko glavnog ulaza. Centralno osvjetljenje dolazi iz devet polukružnih prozora na tamburu kupole. U crkvu se ulazi s glavnog ulaza na zapadnoj strani, zatim sa sjevernog kraka preko takozvanih „peščanskih“ ili „novoselskih“ vrata te iz južnog kraka preko tzv. „ledinskih“ vrata.

Svetište i glavni oltar od bračkog mramora izradio je Vatroslav Brezak prema nacrtima arhitekta Podhorskog 1929. godine.⁷⁷ Svetohranište se 1959. godine preuređuje.⁷⁸ Nadalje, prema liturgijskim smjericama Drugog Vatikanskog sabora, 1970. godine preuređeno je svetište crkve prema nacrtima Antuna Ivandije. Najveću promjenu doživjela je propovjedaonica koja je prvotno bila smještena na sjevernoj strani svetišta i u nju se ulazilo iz sakristije crkve. Te godine maknut je gornji dio koji je premješten na suprotnu stranu i sada služi kao ambon, noge propovjedaonice su iskorištene za nosače oltarne menze, a podnožje je ostalo na istom mjestu te služi kao krstionica. Stjepan Podhorsky krstionicu je prvotno zamislio u apsidioli, ali zbog udaljenosti od svetišta, nije se koristila za tu svrhu.⁷⁹

Vitraje u župnoj Crkvi sv. Jurja izradio je stakloslikar Ivan Marinković iz Zagreba također prema arhitektovim nacrtima. U zaključnom listu potpisanom 26. siječnja 1929. godine⁸⁰ saznajemo da se Marinković obvezao radove dovršiti i postaviti do 30. svibnja 1929. godine, no to se ipak nije dogodilo već je na posljedku posljednji vitraj postavljen tek 1945. godine, donacijom župljana. Neki od vitraja u dobrom su stanju, ali većinu je nagrizao zub vremena i obnova je prijeko potrebna. Posebno to dokazuje vitraj sv. Vida kojemu nedostaje cijeli donji dio s natpisom donatora.

U crkvi vitraje nalazimo u apsidi, na sje-

vernem i južnom zidu, iznad sjevernih i južnih vrata te po dva vitraja oko glavnog ulaza na zapadnoj strani. Oblikim varira od uspravnog pravokutnika (apsida), visokog i uskog polukružnog prozora (sjeverni i južni zid) do manjih polukružnih prozora iznad vrata, u apsidioli te uz glavni ulaz. To su figuralni prozori s ornamentalnom obradom. Na njima su prikazani sveti, često analogni imenima donatora koji su zapisani u donjem dijelu okvira. Smješteni su redovito u središtu, unutar okvira kojih dijeli od ornamentalnog dijela. Svetci su u apsidi te na sjevernom i južnom zidu prikazani tako da figure ispunjaju kadar cijelom visinom, a u apsidioli, iznad vrata i kod glavnog ulaza kadar reže figuru ispod pojasa. Ornamentalna dekoracija u stilu *art deco* sastoji se od kombinacije pravilnih oblika, poput trokuta i pravokutnih pločica te zaobljenih i cvjetnih oblika uglavnom u prostoru ispod natpisa. Kolorit nije na svakom vitraju jednak, ali najčešće se koristi kombinacija plave, crvene, zelene, bijele i žute boje. Okvir u kojem se nalaze sveti ima ili trokutasti završetak (apsida, sjeverni i južni zid te uz glavna vrata), zatim trokutasti čiji su vrhovi širi od vertikalnih linija okvira (apsidiola) te potkovasti (sjeverna i južna vrata). Pozadina iza figuralnog prikaza prikazana je u dvije varijante, ili u plavoj ili crvenoj boji. U apsidi nalazi se pet vitraja u obliku uspravnog pravokutnika. Na njima su prikazani, slijeva na desno, sv. Alojzije Gonzaga, Bezgrešno Srce Marijino, sv. Juraj mučenik, Presveto Srce Isusovo te sv. Josip zaručnik Blažene Djevice Marije. Na sjevernom i južnom zidu nalaze se po tri vitraja. To su visoki, uski, polukružno zaključeni oslikani prozori. Za razliku od onih u apsidi, ove vitraje odlikuje puno veći prostor posvećen ornamentu. Vitraj je podijeljen na dva dijela, gornji dio sastoji se od tri stupca ornamentalnog motiva s tim da je srednji stupac u središnjem dijelu prekinut figuralnim prikazom svetca. Donji dio sadrži natpis donatora napisan na vijugavoj lenti koja je okružena cvjetnim ornamentom. Centralni vitraji su grupni, dok su bočni pojedinačni. Na sjevernom zidu slijeva na desno su vitraji sv. Franje Asiškog, zatim u sredini sv. Ćirila i sv. Metoda te onaj sv. Roka. Na južnom zidu vidimo opet tri prikaza svetaca, slijeva na desno to su sv. Nikola Tavelić, sv. Obitelj te sv. Terezija od Djeteta Isusa.

Vitraji iznad sjevernih i južnih vrata ma-

77 Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu *Obračun novogradnje rmtk. župne crkve, Gjurjjevac Podravski*, 1930.

78 Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu *Conscriptio rerum memorabilium (Spomenica)*, 1959.

79 Isto, 1970.

80 Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu *Obračun*, 1930.

nji su polukružni prozori u kojima su prikazani parovi svetaca; iznad sjevernih vrata sv. Pavao i sv. Petar, a iznad južnih sv. Katarina Aleksandrijska te sv. Agneza, ali nije isključeno da bi se moglo raditi o prikazu sv. Ivana apostola ili sv. Magdaleni. Naime, vitraj desno od Katarine Aleksandrijske prikazuje mladoliku figuru ženske fizionomije nježna lica, visoka čela s izrazito dugom smeđom valovitom kosom koja seže sve do koljena. Odjevena je u bijelu haljinu sa širokim rukavima, a u struku je opasana crvenim pojasom. Ruke su joj preklapljene, u poziciji molitve. Osim aureole oko glave, figura nema dodatnih atributa. Paškal Cvekan pogrešno je atribuirao kao sv. Stjepana mučenika, najvjerojatnije vodeći se tim što većina svetaca nosi ime donatora, a u ovom slučaju to je Stjepan Topolčić. U početcima umjetničkih prikaza, Agneza se prikazuje bez ikakvih ikonografskih atributa. Možda su upravo ta saznanja Podhorskog nagnala da Agnezu prikaže o ovom obliku. Budući da se sam nacrt crkve oslanja na ranokršćanstvo, možemo očekivati da se arhitekt i u tom vitraju želio vratiti načinu ikonografskog prikazivanja svetice iz onoga doba. Uza sve to, dodatan argument može biti taj što se Katarina Aleksandrijska često pojavljuje zajedno s Agnezom što je upravo ovdje i slučaj.⁸¹ U apsidioli nalaze se tri polukružna vitraja sv. Ivana Nepomuka, sv. Ivana Krstitelja i sv. Stjepana prvomučenika. To su također manji polukružni vitraji, ali ipak viši i uži od onih iznad vratâ. Sa svake strane glavnog ulaza dva su vitraja, južno sv. Doroteja i sv. Ana, a sjeverno sv. Vid i sv. Barbara. Iako je najpoznatiji atribut sv. Vida kotao, on se ovdje prikazuje na neobičan način. Kao atribut u ruci drži tanjur na kojem se nalazi otvoreno oko koje je najprepoznatljiviji atribut sv. Lucije, ali ovdje je očito da je riječ o prikazu muškarca. Možda se takvom rješenju prišlo zbog nedostatka prostora pa se okom (vidom) na najjednostavniji način željelo ukazati na ime sveca. Može se zaključiti da se radi o ovome svetcu i po tome što je donator, obitelj Majnarić, čiji se natpis nažalost izgubio, ljekarnička obitelj čiji je zaštitnik upravo sv. Vid.⁸²

81 HALL, James: *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*. Zagreb: August Cesarec, 1991., 4.

82 Na ovoj informaciji zahvaljujem Nikoli Ciku.

Za vrijeme svog službovanja, Jakov Novosel trudio se očuvati crkvu prema Podhorskyjevoj ideji, ali zub vremena, kao i Drugi svjetski rat, ostavili su trag na građevini te su veći radovi na crkvi izvedeni 1951. godine. Kao njegov nasljednik, 1956. godine dolazi Stanislav Rajtar, koji u svojih 33 godine župnikovanja u više navrata organizira radove u crkvi te je modernizira. Od početka 1960-ih pa sve do kraja 1980-ih godina usko surađuje s kanonikom zagrebačkog Prvostolnog kapitola te rođenim Đurđevčanom, dr. Antunom Ivandijom. Po Ivandijinim nacrtima izrađeni su lusteri, električne baklje, klupe, preuređeno je svetište crkve te su iz *Dijecezanskog muzeja* 1987. godine dovedene su slike sv. Jurja i sv. Petra. Njihovim brojnim intervencijama narušena je ideja svojevrsnog *Gesamtkunstwerk*⁸³ kojeg je u crkvi želio ostvariti Stjepan Podhorsky.

5. Zaključak

Nakon obnove župe oko 1614. godine, crkva u Đurđevcu gradi se na močvarnom tlu koje pogoduje brzom propadanju građevina. Tako je i barokna Crkva svetog Jurja, sagrađena 1824. godine, na početku 20. stoljeća u izrazito lošem stanju. Napokon, 1928. godine kreće se s gradnjom nove crkve prema projektu zagrebačkog arhitekta Stjepana Podhorskog. U doba jakog nacionalnog ponosa, Podhorsky gradi crkve koje se ugledaju na građevine podignute u vrijeme vladanja hrvatskih knezova i kralja Tomislava pokušavajući razviti nacionalni stil koji kasnije dobiva naziv *vero Croatica*. U svojim projektima, Podhorsky brine o svakom detalju građevine, bilo eksterijeru ili interijeru, stvarajući svojevrsni *Gesamtkunstwerk* koji naknadnim intervencijama svakog dana sve više gubi svoju izvornost. Crkva svetog Jurja mučenika, zajedno s crkvom u Makarskoj, najvredniji je primjer sakralne arhitekture u prvoj polovici 20. stoljeća u Hrvatskoj te bismo je u tom kontekstu trebali promatrati, ali i pažljivim postupanjem prema građevini truditi se očuvati njenu vrijednost.

83 BRADIĆ, Neven: *Nav. dj.*, 31.

Summary

The Parrish church of St. Juraj the Martir in Đurđevac – a *gestamtkunstwer* by Stjepan Podhorski

Due to the merit of pastors Nikola Medvedec and Jakov Novosel the Parrish church of St. Juraj the Martir in Đurđevac was built in 1929. The construction of the church was based on the plan made by Stjepan Podhorski, an architect from Zagreb, who designed a central plan structure in the shape of a Greek cross with a dome constructed on pendentifs in its centre. Seeing that the bell tower, constructed in 1774, was in good condition, Podhorski decided not to destroy it but to incorporate it in the new structure. Thanks to detail notes of the chaplain, later pastor Jakov Novosel, in the Parish testimonial, as well as local papers, one can in detail follow the course and the circumstances surrounding the construction of the church. In all of his corpus of religious architectural structures Podhorski was looking for a fictive bond with the shapes of the Old Croatian architecture which led him to Byzantine concepts. This effort of his was later named *veroCroatica*. He applied this style on all of his buildings, changing only the scale. His facades are open by simple semicircular or square windows while the side spaces, with the system of lessens and arches, are opened by three tall and narrow semicircular windows. He also gives notice to details in the interior of the church. Hence, the sanctuary, the main altar and the quality Art Deco stained glass conducted by stain glass painter Ivan Marinković were conducted according to his design. After many interventions, today the original idea of Stjepan Podhorski is losing its authenticity.

Literatura

- BRADIĆ, Neven: *Arhitekt Stjepan Podhorski i njegov doprinos kreativnoj zaštiti spomenika kulture u Hrvatskoj*. Magistarski rad, Zagreb, 2010.
- CIK, Nikola: *Nacrt Podravlja od Hlebina do medje županije Virovitičke uz oznaku vodogradnje iz 1780. godine*. // Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja, XII, 24, Koprivnica, 2013., 57–73.
- CVEKAN, Paškal: *Đurđevac kakav nije poznat*. Đurđevac: Skupština općine Đurđevac, Slavonski Brod: Plamen, 1991.

- GALOVIĆ, Krešimir: *Arhitekt Viktor Kovačić i crkva sv. Blaža u Zagrebu*. // Panoptikum (15. 2. 2012.). Dostupno na: <http://kgalovic.blogspot.com/2012/02/arhitekt-viktor-kovacic-i-crkva-sv.html> (1. 3. 2014.)
- GALOVIĆ, Krešimir: *Čovjek zvan sukob*. // *Vijenac*: novine Matice hrvatske za književnost, umjetnost i znanost, 9, 199, Zagreb (18. 10. 2001.), 19.
- GALOVIĆ, Krešimir: *Klub hrvatskih arhitekta u Zagrebu*. Zagreb: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2010.
- GALOVIĆ, Krešimir: *Zagrebačka Ilica*. // Panoptikum (13. 5. 2012.). Dostupno na: <http://kgalovic.blogspot.com/2012/05/zagrebacka-ilica.html> (1. 3. 2014.)
- GALOVIĆ, Krešimir: *Zameoga historizam*. // *Vijenac*: novine Matice hrvatske za književnost, umjetnost i znanost, 9, 200, Zagreb (1. 11. 2001.), 18.
- Gradnja crkve u Djurdjevcu*. // *Jutarnji list*, XVII., 5869., Zagreb (9. 6. 1928.), 15.
- HALL, James: *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*, Zagreb: August Cesarec, 1991.
- MAČKOVIĆ, Stevan: *Stjepan Podhorski u dva projekta: Crkve u Maloj Bosni i Đurđevcu*. // *Klasje naših ravni* 11–12, 2006., 76–79.
- MIHOLEK, Vladimir: *Gradnja župne crkve sv. Jurja u Đurđevcu*. // *Podravski zbornik* 35 (ur. Dražen Ernečić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2009., 237–256.
- PODRAVAC: *Đurđevačke starine*. // *Hrvatska straža*, I., 66., Zagreb (17. 9. 1929.), 5.
- PODRAVAC: *Nova crkva u Đurđevcu*. // *Hrvatska straža*, I., 41., Zagreb (18. 8. 1929.), 4.
- Posveta nove župne crkve u Đurđevcu*. // *Jutarnji list*, XVIII., 6370, Zagreb (28. 10. 1929.), 4.
- PREMERL, Tomislav: *Arhitekt Stjepan Podhorski i njegove crkve*. // *Služba Božja*. - 31 1991., 46–50.
- RAKIĆ, Ivica: *Arhitekt Stjepan Podhorski – graditelj crkve sv. Jurja u Đurđevcu*. // *Đurđevački zbornik* 1996. (gl. ur. Velimir Piškorec), Đurđevac: [S. n.], 1996., 213–222.
- URLIĆ, Ljubomir: *Arhitekt Stjepan Podhorski – Franjevačka crkva u Makarskoj*. // *Makarsko primorje* 5, 2000., 51–75.

Izvori

- Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu, *Zapisnik biskupske vizitacije*, 2002. godine.
- Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu *Conscriptio rerum memorabilium (Spomenica)* rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu, pisana od godine 1825. godine.
- Župni ured rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu *Obračun novogradnje rmt. župne crkve, Gjurgjevac Podravski*, 1930. godine.